
III.

PRINCIPALELE FORȚE EXTREMISTE: DE LA VATRA ROMÂNEASCĂ LA PUNR ȘI PRM

Cea mai consistentă, cea mai eficace și mai amenințătoare formă a extremismului în România a fost și rămâne *ultranaționalismul*. Organizația care a deschis această formă de extremism este Vatra Românească, înființată la Târgu Mureș la 1 februarie 1990⁷⁰. Inițiativa au avut-o însă noile autorități de la București, ai căror conducători căutau o nouă legitimitate, fosta lor carieră în Partidul Comunist Român fiind un handicap, nu un argument pentru poziția ocupată după revoluția din luna decembrie 1989⁷¹. Ideologia de bază a Vetrei Românești a fost antimaghiarismul, inițiatorii ei creând provocări antimaghiare încă de la sfârșitul lunii ianuarie 1990, unele acoperite⁷², altele folosind ca mijloc de presă ziarul local, „Cuvântul liber”, tribuna viitoare organizației, ori televiziunea locală. Atmosfera antimaghiară, susținută și de mijloacele mass-media din Capitala țării, a atins apogeul la jumătatea lunii martie 1990. La 19 martie, o demonstrație a Vetrei Românești s-a transformat într-un atac al sediului UDMR din localitate, o personalitate a comunității maghiare fiind bătută crunt⁷³. Violențele

70 Prima anunțare publică a Vetrei Românești a avut loc la 25 ianuarie 1990, la Reghin.

71 În seara de 25 ianuarie 1990, președintele Ion Iliescu a vorbit despre „tendențele separatiste maghiare”, formulă devenită ulterior un *leit motiv* al ultranaționalismului. De altfel, Ion Iliescu a fost pe lista membrilor fondatori ai Vetrei Românești (Előd Kincses, *Martie negru la Târgu Mureș*, Târgu Mureș, Edit. Juventus, Târgu Mureș, 2001. Vezi și Gabriel Andreeescu, *Ruleta. Români și maghiari, 1990–2000*).

72 La 25 ianuarie 1990, de la Poșta din Târgu Mureș a fost difuzată o telegramă-apel cu acest conținut falsificator și provocator: „Frați români, colegi din Poșta și Telecomunicații. (...) În unitățile noastre și altele din Târgu Mureș se procedează sistematic și abuziv la înlocuirea cadrelor de conducere la toate nivelurile cu unguri. Din școli au fost dați afară și brutalizați, scuipați, românii și cadrele didactice române”. (Előd Kincses, *Op.cit.*, p.44).

73 Victima a fost Sütő András, unul dintre importanții scriitori maghiari, membru în conducerea locală a UDMR (Tom Gallagher, *Democrație și naționalism în România, 1989–1998*, București, Edit. All, 1999).

s-au amplificat, până pe data de 21 martie 1990 orașul Târgu Mureș devenind sediul unor confruntări sângeroase între români⁷⁴ și maghiari, în urma cărora au murit 5 oameni, mai multe sute fiind răniți⁷⁵. Argumentând asupra situației de instabilitate creată de acest eveniment s-a creat, la sfârșitul lunii martie 1990, Serviciul Român de Informații, pe structura Securității⁷⁶, prin încălcarea procedurilor legale⁷⁷.

Asociația antimaghiară Vatra Românească, organizatoarea acestor tulburări, s-a bucurat de un sprijin din ce în ce mai important, la nivel local și la nivel național, devenind un actor politic important pe scena politică.⁷⁸ Înainte de alegerile din 20 mai 1990, Vatra Românească a creat Partidul pentru Unitatea Națională a Românilor (PUNR).

PUNR a devenit pentru un număr de ani cel mai important partid ultranaționalist din România. La alegerile locale din 1992, liderul său, Gheorghe Funar, a fost ales primar al celui mai mare oraș din Transilvania, Clujul⁷⁹. La alegerile parlamentare din același an, PUNR a primit 7,72% din voturi pentru Camera Deputaților și 8,12% pentru Senat, devenind principalul partener al FDSN în coaliția naționalistă care a condus România între 1992 și 1996. În guvernul numit de către opoziția de atunci „patrulaterul roșu”, PUNR a primit două ministere și a ocupat numeroase poziții la nivel imediat inferior.

O sugestie asupra limbajului și atitudinii PUNR poate oferi următorul citat tipic care sintetizează ultranaționalismul acestei formațiuni, având la bază ideologia antimaghiară:

„Așa cum se cunoaște, spiritul acesta nomad, genul acesta barbar, de care beneficiază poporul ungar și minoritatea din România nu a dispărut nici în 1000 de ani. Probabil că vom fi nevoiți noi, românii, să-i lecuiim de această jenă și să devină și ei un popor pașnic european, civilizată, care să nu mai râvnească la teritoriile străine. Să-i ferească Dumnezeu să mai întindă vreodată laba spre teritoriile românești”⁸⁰.

---

74 Unii aduși cu autobuzele din satele din jurul orașului, înarmați cu bâte pregătite pentru acest conflict.

75 Între morți și răniți au fost și români, și maghiari.

76 Fosta poliție politică a lui Ceaușescu.

77 Pentru înființarea legală ar fi fost necesar votul Consiliului Provizoriu de Unitate Națională. CPUN nici măcar nu a fost informat în această privință.

78 Un membru al Vetrei Românești a fost inclus în delegația României ce urma să participe la întâlnirea din iunie a CSCE (Tom Gallagher, *Op.cit.*, p.132).

79 Este de notat că în competiția pentru turul doi al alegerilor, Gheorghe Funar a primit ajutorul FSN (*Ibidem*, p.154).

80 Gheorghe Funar în „Informația Zilei”, Satu Mare, 27 octombrie 1994. Am ales un citat de la mijlocul carierei formațiunii politice, temele și agresivitatea limbajului fiind însă constante în timp.

La alegerile din 1996, PUNR a obținut numai 4,36% din locuri în Camera Deputaților și 4,22% în Senat, suferind o pierdere fatală de popularitate. Intrarea UDMR la guvernare a dat apoi o lovitură decisivă acestei formațiuni. Și liderul PUNR, Gheorghe Funar, a părăsit partidul, pentru a deveni secretarul general al PRM. În anul 2000, PUNR nu a mai intrat în Parlament. Susținătorii săi au basculat în tabăra PRM, al cărui șovinism a fost mai larg – introducând printre inamici, alături de unguri, pe țigani și evrei. PRM a dezvoltat și un limbaj justițiar, atacând simultan corupția și tema sărăciei. Astăzi, PUNR este, ca și Vatra Românească, o formațiune marginală, fără mari speranțe de a se revitaliza.

Partidul România Mare

Majoritatea organizațiilor extremiste s-au dezvoltat în legătură cu mijloace de presă care le-au fost puse la dispoziție și care se integrau astfel mișcării în cauză. Vatra Românească a găsit audiență în aproape toate cotidienele din Ardeal care, din foste ramuri locale ale ziarului PCR, „Scânteia”, s-au transformat în ziare așa-zis independente. Invers, unele mijloace de presă au pus bazele unor curente de natură extremistă. Este și cazul revistei „România Mare”, apărută în 1990, care a precedat Partidul România Mare⁸¹.

Limbajul României Mari a făcut carieră. Discursul său tipic *hate speech* a avut ca țintă privilegiată maghiarii, țiganii, evreii, dar și orice categorie politică ori culturală democratică⁸². La început, șovinismul antimaghiar a prevalat, întrucât aducea maximul de capital politic:

„Tare mă tem că, în ritmul acesta, dacă tot suntem zgândăriți la infinit, vom mai face un galop de sănătate până în acel minunat oraș al ceardașului și al femeilor disponibile, și acolo vom rămâne o perioadă, ca să mai asigurăm pacea în această zonă, măcar până în anul 2000 – nu dorim să se ajungă până aici, nimănui nu-i plac campaniile militare, dar în fața alternativei ungurii la București sau români la Budapesta, vă dați seama ce variantă vom alege și care-i muzica aceea care ne place nouă...”⁸³.

81 Un alt caz este cel al revistei extremiste „Mișcarea” care a precedat partidul Mișcarea pentru România.

82 Vezi opinia *U.S. Department of State Report on Romania – 2001*, care identifică pentru prima oară PRM cu un partid de extremă dreaptă: „În luna mai [2001] Ambasadorul Israelului și-a exprimat îngrijorarea privind o carte publicată de un membru al partidului de extremă dreaptă „Partidul România Mare” (PRM) care conține două bancuri privind exterminarea evreilor de către naziști”. ([fille://Human Rights Watch World Report 2002 Europe & Central Asia Romania.ht](http://HumanRightsWatchWorldReport2002Europe&CentralAsiaRomania.ht)).

83 Corneliu Vadim Tudor, *Atenție la Ungaria (4)*, în „România Mare”, I, 1990, nr. 17, (28 septembrie).

Partidul România Mare este întru totul legat de liderul său, Corneliu Vadim Tudor. Limbajul său a depășit orice limite pe care o viață politică normală le poate închipui:

„Dar, vorbind de urmașii acelor barbari, eu nu cred că jignim nația maghiară, din contră, punem în circulație texte autentice, istorice, care atestă că la origine au fost niște primitivi, ceea ce românii n-au fost niciodată”.⁸⁴

La alegerile din 1992, PRM a primit 3,89% din voturi pentru Camera Deputaților și 3,85% pentru Senat, la limita intrării în Parlament. În 1996, partidul a urcat la 4,46% și respectiv 4,54%, ceea ce l-a făcut primul partid extremist din țară. Plasat în opoziție, el s-a arătat a fi foarte activ, participând la începutul anului 1999 chiar la o încercare de lovitură de stat. În acel moment au fost inițiate acțiuni de scoatere a PRM în afara legii, dar acestea au fost până la urmă închise. Slăbiciunea autorităților a afectat grav, în timp, viața politică.

În timpul campaniei prezidențiale din luna noiembrie 2000, Corneliu Vadim Tudor a adaptat discursul său noilor realități. În ce privește consecvența lui șovină, el s-a concentrat mai mult asupra țiganilor, maghiarii fiind la acea dată o țintă mai puțin interesantă. El a vorbit în direct la televiziune despre „tipologia mafiei țigănești (...). Atacând în grup, controlând piețele și neviolându-și copiii și părinții, întrucât sunt ocupați să îi violeze pe ai noștri...”⁸⁵. Anterior, în 1998, Tudor făcuse public un manifest, proclamând că „țiganii care nu vor să meargă la muncă (...) vor fi trimiși în lagăre de muncă”⁸⁶. La amplul protest de atunci al ONG-urilor și al grupurilor de romi, Tudor a răspuns: „nu suntem interesați de ce vor țiganii. Toți [din acest grup] ar trebui trimiși în închisoare. Nu există altă soluție”⁸⁷.

Dând discursului o tentă puternic justițiară, Corneliu Vadim Tudor a reușit un succes care a depășit toate așteptările anterioare⁸⁸. El a obținut 30% din totalul voturilor în runda finală a alegerilor prezidențiale din anul 2000. Partidul său a primit 21,01% din locurile din Senat și 19,48% din locurile Camerei Deputaților.

---

84 Corneliu Vadim Tudor, senator, președinte al PRM, Cuvântare rostită la 7 februarie 1995, la întâlnirea de lucru a PDSR, PUNR, PRM și PSM, în „România Mare”, nr. 241, anul VI, 17 februarie 1995.

85 *Doresc să fiu Președinte*, PRO TV, București, 14 noiembrie 2000 (program de televiziune).

86 Declarația a fost integral publicată în săptămânalul „România Mare” din 21 august 1998, în ziarul „Ziua” din 17 august și „Libertatea” din 18 august 1998.

87 George Toader, *Romii nu-l iartă pe C.V. Tudor, dar nici el nu se lasă intimidat*, în „Cronica Română”, 22 august 1998.

88 Inclusiv în raport cu sondajele de opinie.

Este important să se noteze, în același timp, că Președintele Ion Iliescu, câștigător al alegerilor, nu a făcut nici o încercare să denunțe manifestările rasiste ale adversarului său. În loc de asta, în aprilie 2001 a susținut că România „a dezvoltat un sistem imunitar împotriva urii interetnice, intoleranței, xenofobiei, extremismului, antisemitismului și rasismului”⁸⁹. Mai mult, președintele a utilizat termenul foarte ofensator (în România), „colorat”, cu referire la un rom⁹⁰, și s-a plâns că interesul internațional pentru romi este datorat unei „campanii” occidentale anti-românești⁹¹.

Tentativa de lovitură de stat din anul 1999

Maxima pericolozitate a PRM, ca formațiune extremistă, a fost demonstrată în anul 1999, prin implicarea sa într-o tentativă de lovitură de stat.

Evenimentele, care s-au transformat în timp într-o tentativă de lovitură de stat, au avut loc în a treia săptămână a lunii ianuarie 1999 și au început cu un protest al minerilor din Valea Jiului⁹². Corneliu Vadim Tudor li s-a adresat, spunându-le: „Dragii mei ortaci, țara este alături de voi. (...) Am să vă aduc pe voi în birourile luxoase de la București, iar pe canaliile care au ruinat țara am să le bag la mină”⁹³. La chemarea și sub conducerea liderului sindical – în același timp vicepreședinte al PRM –, Miron Cosma, minerii au anunțat deplasarea spre București pentru a impune rezolvarea cererilor lor. În iunie 1990, o astfel de acțiune – tot sub conducerea lui Miron Cosma – a ținut sub teroare Bucureștiul pentru câteva zile, iar în septembrie 1991 a determinat căderea guvernului. În timpul marșului, mase de mineri de circa 12.000 de oameni, conduși după tehnici militare bine puse la punct, au distrus două baraje de poliție și de jandarmi iar primul ministru a fost adus la negocieri, sub amenințarea invadării Bucureștiului.

După o primă încetare a deplasării spre București, vicepreședintele PRM, Miron Cosma, a reluat marșul. A fost însă arestat iar cei circa 2000 de mineri rămași sub conducerea sa au fost întorși din drum de către

---

89 Ion Iliescu la deschiderea unui forum privind relațiile inter-regionale din Balcani, din 20 aprilie 2001, București. Cf. „România Liberă”, 23 aprilie 2001. RFE/RL Newline, 23 April 2001.

90 „Scurt pe doi”, TVR, București, 9 aprilie 2001 (program de televiziune).

91 RFE/RL Newline, 20 April 2001.

92 Gabriel Andreescu, *Tema stării de urgență din perspectiva tentativei de lovitură de stat*, în „Sfera politicii”, nr. 67, 1999.

93 Corneliu Vadim Tudor, *Manifest pentru minerii din Valea Jiului*, în „România Mare”, nr. 444 din 15 ianuarie 1999.

forțele de ordine. Pentru ca acest lucru să fie posibil, președintele României a trebuit să instituie starea de urgență⁹⁴.

În termenii Raportului Comisiei pentru Drepturile Omului a ONU⁹⁵, evenimentele intrau în categoria de rebeliune, de subversiune, de tulburarea liniștii, a ordinii publice și a siguranței persoanelor, de amenințare la adresa Constituției și a autorităților și pericol pentru viața economică a țării⁹⁶. Pericolul lor era în același timp „excepțional și iminent”⁹⁷.

Minerii, conduși pe teren de vicepreședintele PRM, Miron Cosma, s-au aflat în contact cu conducerea PRM. Aceasta a incitat permanent și a pregătit prin declarații – atât de la tribuna Parlamentului, cât și în mass-media – eventuala înlocuire prin forță a autorităților alese prin alegerile libere din toamna anului 1996. PRM a cerut demisia guvernului și organizarea de alegeri anticipate, intrând în rezonanță cu acțiunea minerilor.

În urma acestor evenimente, personalități publice au cerut scoaterea PRM în afara legii pe baza a 5 acuzații: nerespectarea principiilor democrației constituționale, incitarea la violență publică, nerespectarea ordinii de drept, instigarea la ură națională, rasială și religioasă, militarea împotriva pluralismului politic⁹⁸. Ministrul Justiției s-a sesizat și el, dar în ciuda probelor evidente, privind încălcarea de către PRM a principiilor constituționale și prevederilor legii partidelor, cazul a fost clasat.

---

94 În conformitate cu atribuțiile constituționale, art. 93 (1). A fost necesară adoptarea unei Ordonanțe de urgență – în noaptea de 21 spre 22 ianuarie 1999 –, întrucât în momentul declanșării ostilităților nu exista în România o normă juridică care să reglementeze starea de urgență ori de asediu.

95 Acestea legitimau instituirea unor măsuri precum cele luate de autoritățile de la București (printre care, instituirea stării de urgență). Vezi UN Commission on Human Rights, *Study of the Rights of Everyone to be Free from Arbitrary Arrest, Detention and Exile*, E/CN. 4/826, 1962, p.257.

96 N. Questiaux, *Study of the Implications for Human Rights of Recent Developments concerning Situations Known as State of Siege or Emergency*, E/CN. 4/ Sub, 2/1982/15.

97 În sensul Greek case: *Report on the EHCR*, YBECHR 12, 1969.

98 Dan Pavel, lector la Facultatea de științe politice a Universității din București, a deschis un proces pentru scoaterea PRM în afara legii.